

MGP

MGP, azaz Molnár Gál Péter írása sajnos posztumusz jelenik meg. (S majd egy másik írása is valamelyik következő számunkban.) Nem a Múlt és Jövő feladata méltatni a kitűnő és meghatározó színházi kritikus pályáját. Jóakarónk volt – noha pályája végén és mellőztetése elején került a Múlt és Jövővel szorosabb kapcsolatba. Különösen Szomory összkiadásunk kapcsán. Ő írta a vállalkozásunkról eddig a legelmélyültebb, a szó szoros értelmében befogadó cikket (Szomory zenei referádái, Népszabadság, 2009. június 26.) S szintén Szomoryval kapcsolatban nagyobb terveket szövögettünk. Felkértem, hogy majd az egyszer sorra kerülő Szomory-dramaköteteket (legalább négyet vagy ötöt) ő szerkessze és lássa el utószavakkal. (Lásd lapunkban a Magda című kiadatlan drámához írt felvezetőjét: Múlt és Jövő 2009/5) Nemrégiben írtam neki, hogy kezdjen hozzá a munkához, akkor is, ha a „közismert nehézségek” okán nem lehet megmondani, mikor kerülhetnek sorra e kötetek. (Igen, a szerkesztőnek azzal is számolnia kell – ha nem is utalhat rá – hogy az ember ideje nem végtelen...) S persze mi sem volt természetesebb, hogy a Szomory-előadás kapcsán felkérjem bírálatra.

Mindannyiunk szomorúságára, ez az írása már oly pótolhatatlan hiánnyal találkozik az olvasóival. Emlékét és hiányát megőrizzük.

(a szerk.)

Takáts Alice

A doktorkisasszonyról írott tragikomédia Szomory leglátogatottabb színpadi sikere lett Gombaszögi Fridával a Vígszínházban. Utóbb legbánnatosabb bemutatója esett meg a Goldmark Teremben 1941. november 4-én, este 1/2 8 óra kezdettel. Szó mi szó: siker a Wesselényi utcában is. 36-szor elment ebben a féllégális színházban, ahol a magyar színjátszásból kideportált színészeknek megengedték zsidó szerzők darabjait előadni zsidó nézők számára. Tagadhatatlan, hogy Beregi Oszkár – mint Tardy-Koós Géza professzor - csak ezen a hitközségi színpadon volt látható a Nemzeti Színház helyett. A nagyszerű jellemszínész, Szigeti Jenő is idesorult, Vidor Ferike a Modern Kabaré cselédsztárja is csupán itt mutogathatta magát az írástudatlan Markovits mama segéd szerepében.

A Takáts Alice volt Szomory Dezső életének utolsó bemutatója, ahol még méltóságteljesen megköszönhette gettó-közönsége elragadtatását.

A címszereplőt maga a szerző választotta. Rosthynak ez lett színészpályája legmagasabban ragyogó neve, de nem így van, mert 1930. április 23-án a Magyar Színházban Beregi túlkoros (54 éve) Rómeója mellett Júlia (21 éve) lehetett; igaz: zajosabb föltűnés nélkül.

Szomory 72 évesen kiválasztja, külön próbákon betanítja, paukolja az akkor 32 esztendő, feltehetően erotikus színésznőt. Süldőnek nem süldő, de az idős lovaghoz fiatalasszony. Képzeltető, hogy a képzelettel teli költő mennyi menyneit beleálmodott színházi Galateájába, miközben árasztotta beléje megírt hangjait. Arra is képes lehetett, hogy próbaszínpadon azt látta-hallotta előzúdulni a gyakorlatlan színészi nőből, amit remélt halálpremierjéből. Rosthy nem volt egy Gombaszögi, de üde és odaadó igyekezett lenni. (Ha utóéletére pillantunk, a Vidám Színpadon volt kegyeleti végszó, mintha a Petőfi Irodalmi Múzeumban a nagy író spirituszban őrzött elfony-

theater.hu – fotó: Ilvovszky Béla

Szomorú Dezső: Takáts Alice, Németh Kristóf, Nagy Adrienn, Nagy Cecília, Dunai Tamás a Budapesti Kamaraszínház előadásában

nyadó utolsó műzsájának folyósították volna havi esedékesét. Szerepet nem kapott. Úgy festett, mint aki péntek éjszakákon, előadás után, seprűnyélen lovagol a Gellért-hegy fölött. Bejött a színre jegyzetfüzettel és feljegyezte, amit gyárigazgatója diktált üzemi humor alkalmából. Szoknyája libent, máris takarodott a színről. Megvallom: sosem írtam róla rossz kritikát. Agyam gyötörve állítottam meggyőződésemmel ellenkező tarka jelzőt. Nem Szomorú iránti tiszteletből, hanem, mivel férje, dr. Bányai – lódoktor gúnyneven – a Népszabadság üzemorvosa volt, s bár akkoriban szükségtelen volt nekem gyógyszer felírni, de korosabb kollégáim érdekében javára írtam kritikában a színpadi semmit.)

A Budapesti Kamaraszínház légszomjokozó virsliszerű nézőtere előtt az ifjú Nagy Lili – úgy is mint vendég – szíveskedik túl fiatal lenni a szerephez. Még nem érett önállóság. Valamint nem karakán önálló asszony, hanem az események kedves elsodortja.

Gombaszögi – ha hihetünk Molnár Ferenc az *Olympia* színdarabban elhangzott nyíltszíni pletykájának: „*Tudnia kell, hogy kinek merészelt ajánlkozni, Kovács kapitány. Engem egy király szeretett.*” A szóbeszéd szerint Gombaszögöt fiatal főherceg-

ként IV. Károly szerette. Miklós Andor, *Az Est lapok* tulajdonosának halála után az előzvegyült színésznő vette át a kiadót és a hírlapokat. Színészlet helyett vezérigazgatott.

Az éhes város pénzvárását utóbb aprópénzre váltják. Heltai Jenő a *Tündérlaki lányok* (1914) meséjében megírja a más kárán erkölcsösnek maradó áltisztességeseket. Pekár Gyula ugyanebben az évben *A kölcsönkért kastélyhoz* kölcsönkéri Molnár regényének alapötletét: egy biedermeier kori elbocsátott bécsi gárdista gróf Baden-Badenben beleszeret a sokszoros milliomos északnémet kereskedő leányába, kölcsönkéri unokabátyja boldogremetei kastélyát, hogy a látszattal nagyzolhasson hamburgi apósa előtt.

Kastélyt kérnek kölcsönbe Pekárnál. Uzsonnáló szervizt Szép Ernőnél (*A vőlegény*, 1922), hogy a Csuszik család rátartian megvendégelhesse a házbéli kőröt.

Takáts Alice már nem prostituálja magát. Apja ugyanolyan kávéházi kibic, snorroló, alszélhámos, mint a *Györgyike, drága gyermek* (1912): a Miklós Györgyikéjének álmairól kell lemondania, hogy beteljesíthesse családja álmait a nála húsz évvel öregebb Hübner Felix nagyiparossal kö-

tendő házassága révén. A Mikár lányok hárman voltak. Kettő közülük tisztességes, a harmadik nem. Szomorj Dezső színdarbjának ismertetéséhez Heltai Jenő *Tündérlaki lányok* kezdete idézendő. Egy mindig éhes városban a gazdag Hübner, bécsi kerámiagyároshoz kuplerozzák mohó szülők szépséges, mást szerető leányukat. Három felvonás, három fényűző helyszín, a Nemzeti Színház szerzője meghódítani igyekszik 1912-ben vígszínházi premierközönségét. De a szép szavak, jó ilatok, lakberendezési tárgyak közül fölböffen minduntalan a kispolgári kelkáposztaszag. Csupa csipkébe burkolt éles tördöfése az éles nyelvű költőnek, jóllehet csupán elomló-pihető-alélt jelzőit szokás fölemlegetni. A darab két legélénkebb szerepe a Mikár házaspáré. Ők a pénzéhes Pest. Bárdolatlan törtető. A férfi kávéházi sipista. Főfoglalkozású nimolista. Az anya családi leányszüzességi kofa, szüzei kiárusításából akar társasági megbecsülést. Az I. felvonás végén a Bristol szállóban Mikárné bedagadt lábára visszahúzná lakkcipőjét: „szaladhatok a reménysegeim, a légváraim után, a leányom becsülete után...Óh, ists-nem... Bécs... Bécs... Wien, mama! A Bristol hotel...Bécs!” És függöny. Ezek mollban kilehelt életfilozófiák.

Bodnár Lujza (1935) is feleséggé áldozza fel magát. Megélhetési házasságba omlik bele.

A szómágiát űző Szomorj elragadtatott, föltüzeltlen prózát éneklő szereplői közé színre lopja a léha Pestet. A *Hermelin* első felvonásában az Oktogonról színházkérő levelet hoz a Hordár, neve Rotschild Ignác, egy zsidó közfutár, üzenetkihordó, bérfullajtár. *Takáts Alice*-nál szerepel az öreg Hóreb Homér tanár. Balzac módjára szereplői valóságos személyekként járnak ki és be műveiben. Itt nem regény-főszereplő, csupán színpadi mellékalak. Kerekes József olyan szerényen mellékszereplő, hogy erősen kitűnik. Ha lép, ha szól, ha hallgat csupán: bocsánatot kér. Nem itt kellene lennie. Nem kellene itt lennie. Sehol se kellene. Leghelyesebben tenné, ha eltűnne, felszívódna ozmotikus úton.

Dr. Takáts nem szél sodorta gyöngé nő. Kemény akaratú, önálló határozatú. Egy berlini klinikán megszabadít kínjaitól rákbeteg orosz zeneszer-

zőt. Markovits László, nagytehetségű és szerelmes ifjú vegyész magára vállalja az eutanáziát. Takáts doktornő helyett ő megy börtönbe. Takáts Alice nem vár romantikus kitartással börtönt helyette leülő férfit. Nem adja oda magát a beléje némán szerelmes professzornak. A doktornőt azonban elsodorja egy új szerelem és teherbe esik mástól, nem megmentőjétől. Ujvári Zoltán ma az egyik legalázatosabban legszínesebb epizodista. Olyan derekasan fogalmaz vonzás és taszítás közti típusokat, a pesti linkségnek professzori szakelődőjaként, annyira maian tisztességtelenül potyaleső, mintha a régi Vígszínház csillogó epizodistái közül volna. Takáts Zuárd, a doktornő apjának megfogalmazásában mosoly alá rejtett mohósággal ártatlanul romlott ember. Életének egyetlen éke keresztneve. Zuárd nevű érzetetlen éredekember.

Az írástudatlan Markovitsné Andai Györgyi adja. Nem toprongy-proli. Szép, érett asszony. Lehetne professzorné okosra gondolkodott vonásaival, de hát analfabéta. Dunai Tamás jó száraz professzor. Tekintélyes a hallgatásával és halkságával. A fiát Németh Kristóf kapta. Rossz jelmezben (nem övé az egyetlen rosszul etalált ruha), motoros banditának kosztümirozva, mintha másik színdarabból tévedt volna Szomorjba.

Cs. Németh Lajos – ugyancsak nem jellemző jelmezben – dolgát katonásan végző Ferenc, a professzor inasa.

A *Takáts Alice* három felvonásban íródott, Benedek Miklós rendezése két részben adja, együtt játsszák az első két felvonást, kurta kóda a harmadik. Csökken, vagy teljesen megszűnik a szünet, amióta a rendező fontosabb a szerzőnél. A rendezők úgy gondolják, ne szakadjon félbe az élmény. Szerintem: félnek, nem jönnek vissza a nézők. Nem ok nélkül. A színpadra összpontosítás úgy háromnegyed órányi. Ami ezen túllép: kimerítő.

A felvonásra szakaszolás a *Takáts Alice* esetében időmúlást is teremt. A cselekmény összesűrűsödését. A szünetben megérik a következő felvonás. Három rész helyett kettőre összefogni a cselekményt olyan, mintha a szonettet csak tíz sorban írnák le 14 helyett. Vagyis csonkítás, megtorzítás.

